

УДК 378:001.895

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.81.289373>

KOLESNYK OLENA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9140-9829>

(Полтава)

Place of work: Poltava Business Institute Higher Educational Institution

«Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

Country: Ukraine

E-mail: kolesnik_o_v@ukr.net

LAVRYNENKO SERHII

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8788-1454>

(Полтава)

Place of work: Poltava Business Institute Higher Educational Institution

«Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

Country: Ukraine

E-mail: info@pib.edu.ua

TARANENKO KRISTINA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2408-5323>

(Полтава)

Place of work: Poltava Business Institute Higher Educational Institution

«Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

Country: Ukraine

E-mail: aran3nkok@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ МЕТОДИЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті комплексно проаналізовано теоретичні концепти методичних інновацій у закладі вищої освіти.

Відзначено, що серед цілого спектру педагогічних технологій нами надається перевага саме інтерактивним технологіям. Впровадження даних методик дозволяє провести діагностику і оцінювання отриманими студентами знань, а також контроль теоретичних положень необхідного матеріалу, результатом чого є заповнення інформаційних прогалин знань студентів. Вказано, що дані технології є ефективними як для проведення лекцій, так і практичних занять. Діалогічне спілкування лектора з аудиторією призводить до взаємопорозуміння, взаємодії, спільного вирішення загальних, але вагомих задач для кожного з учасників. Водночас, під час діалогу лектора з майбутніми вчителями, останні вчать критичному мисленню, вирішенню складних проблем, враховуючи аналіз обставин та наданої інформації. Не менш вагомим є формування альтернативних поглядів, прийняття продуманих рішень, навичок дискусії з лектором або однокурсниками, беручи за основу власне бачення проблеми.

Окрема увага приділена контекстному навчанню, що значною мірою сприяє оптимізації навчання. Він базується насамперед на творчому та продуктивному мисленні, діях та спілкуванні студентів, а не виключно на процесах сприйняття чи пам'яті. Контекстне навчання організовано таким чином, що знання, уміння та навички передаються не як об'єкти діяльності студентів, а як засоби вирішення завдань професійної діяльності.

Нами з'ясовано, що інтерактивні технології та контекстна стратегія навчання сприяє усвідомленню власної професійної позиції, самоактуалізації майбутнього педагога. Ці технології допомагають нівелювати деякі «проблемні місця» професійної підготовки майбутніх учителів, гарантувати досягнення очікуваних результатів освітнього процесу, підвищення рівня та якості підготовленості випускників.

Ключові слова: інтерактивні технології; контекстні методи; метод «петлювання»; метод «мозкового штурму»; метод «лекція вдвох»; контроль знань студентів.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Національна доктрина розвитку освіти України у нинішньому столітті передбачає, що конкурентоспроможна професійна підготовка є центральним завданням модернізації освіти та провідним принципом освітньої політики нашої держави. Основоположним аспектом професійної діяльності сучасного фахівця є систематичне поповнення та оновлення знань. Обсяг інформації, необхідної для успішної професійної діяльності, постійно збільшується. Вивчений матеріал швидко втрачає свою актуальність і потребує оновлення. Саме тому нині набуває актуальності впровадження проблемно-методичного та пізнавально-комунікативного підходів, що орієнтовані на пошук нових, нестандартних освітніх засобів навчання. Тому навчання, орієнтоване виключно на запам'ятовування, не може відповідати вимогам сучасних фахівців. Першочерговим є питання формування якостей людини, які дають змогу самостійно засвоювати нову інформацію та розвивати навички та компетенції, необхідні для здійснення діяльності на високому професійному рівні. Тому національна модель професійної підготовки, спрямована насамперед на передачу молодим спеціалістам необхідного комплексу знань, умінь та компетенцій, втрачає своє значення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У ході дослідження нами проаналізовано ряд наукових праць, які висвітлюють особливості використання ігрових технологій в процесі професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти (Кравченко, 2017); методологічний аспект аналізу інноваційного розвитку вищої освіти України (Клімова, 2013); технологічний аспект інноваційних процесів вищої школи (Ребуха, 2017) та ряд інших.

Водночас, проблема аналізу теоретичних концептів методики інновацій у закладі вищої освіти не була предметом цілісного педагогічного дослідження.

Мета дослідження: комплексно проаналізувати теоретичні концепти методики інновацій у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними технологіями при вивченні нового матеріалу є інтерактивні. Важливо зауважити, що інтерактивний означає здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з будь-ким. Ми вважаємо, що інтерактивне навчання є особливою формою організації освітньої діяльності, під час якої всі учасники навчального процесу введені в процес пізнання. Спільна творча діяльність учасників освітнього процесу, засвоєння матеріалу означає, що кожен робить особливий індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями та методами роботи. Все це відбувається в атмосфері доброзичливості та взаємодопомоги. Це дозволяє не тільки здобувати нові знання, а й розвивати саму пізнавальну діяльність, що веде до вищих форм співпраці.

Дані технології є ефективними як для проведення лекцій, так і практичних занять. Діалогічне спілкування лектора з аудиторією призводить до взаємопорозуміння, взаємодії, спільного вирішення загальних, але вагомих задач кожного з учасників. Водночас, під час діалогу лектора з майбутніми вчителями, останні вчаться критичному мисленню, вирішенню складних проблем, враховуючи аналіз обставин та наданої інформації. Не менш вагомим є формування альтернативних поглядів, прийняття продуманих рішень, навичок дискутування з лектором або однокурсниками, беручи за основу власне бачення проблеми і т.п. (Ребуха, 2017).

Щоб такі лекції були успішними, студенти повинні заздалегідь ознайомитися з її планом, основною термінологією та довідковою інформацією до теми. Ці та інші ключові моменти заняття демонструються студентам на екрані (презентація PowerPoint), а викладач висвітлює теоретичний матеріал. Однак така лекція повинна починатися з «мозкового штурму». Задля цього лектор готує проблемні питання, які сприяють пізнавальному пошуку студента, націлюють його на виокремлення та трактування причинно-наслідкових зв'язків.

Матеріалами для мозкового штурму можуть бути відеофрагменти уроків, які демонструють навчальні ситуації та містять проблеми. Цінність таких презентацій полягає в тому, що вони мають можливість вести студентів до пошуку нових знань щодо виконання освітніх завдань у запропонованих умовах. На основі представленого матеріалу лектор пропонує студентам пояснити, довести, навести власні приклади, продовжити, оцінити, зробити висновки.

Викладаючи основний матеріал лекції в інтерактивній формі з використанням мультимедійної презентації, лектор пропонує студентам вирішити проблемні задачі, пов'язані зі змістом теоретичного матеріалу. Вирішення задач під час лекції, з одного боку, дозволяє провести діагностику і оцінювання отриманих студентами знань, а, з іншого боку, контроль теоретичних положень необхідного матеріалу, результатом чого є заповнення інформаційних прогалів між відомими і невідомими студентам знаннями (Ребуха, 2018).

Належний інтерес серед студентів викликають лекції, побудовані за технологією «петлювання». Логіка такого заняття передбачає постановку проблемного питання, яке формується на початку заняття. Результатом його обговорення студентами є обмін ідеями, репліками, роздумами, що дозволяє дати визначення певних ключових понять по темі (1-ша петля).

Після викладу додаткової інформації, повідомлення нових даних, фактів, прикладів студентам пропонується знову повернутися до проблеми лекції. Цього разу міркування студентів є більш обґрунтованими та деталізованими. Подекуди першочергові ідеї будуть замінені новими, що говорить про критичний підхід до проблеми, яка виноситься на обговорення (2-га петля). Наприкінці лекції студенти втретє аналізують проблему, що була запропонована на початку лекції і разом з лектором роблять певний висновок (3-я петля) (Алексеева, 2017).

Ціннісним, на наше переконання, є формат «Лекція вдвох», що має діалогічну та інтерактивну основу. Дана технологія передбачає викладення сутності теми двома викладачами, які презентують різні точки зору та по-різному тлумачать конкретне питання. Таким чином, діалог відбувається не тільки між двома лекторами, кожен з яких виражає свою точку зору на проблему, але і між лекторами і студентами, які або розділяють точку зору одного з лекторів, додаючи до цього свої аргументи, або протиставляють свою третю думку з проблеми.

Значний навчальний потенціал має проведення методичних майстерень. Сутність даної методики можливо сформулювати наступним чином: «Роби по-своєму, виходячи зі своїх здібностей, інтересів і власного досвіду, і коректуй себе сам». Інакше кажучи, методичні майстерні орієнтовані не на передачу знань від викладача до студента, а на об'єктній позиції студента, що дозволяє особистості самостійно здобути недостатнє знання, активно і творчо користуватися ними у професійній діяльності як власним здобутком. Завдяки цьому є можливість розкрити творчий потенціал студента, закріпити його незалежність від готових рішень, які приймаються іншими. В роботі такої майстерні студент виступає як «самостійна, творча, соціальна відповідальна і конструктивно оснащена особистість», що здатна позитивно впливати на своїх потенційних учнів. Вважаємо доречним акцентувати увагу саме на особливостях даної форми роботи: ставлення викладача до студента як рівного собі; створення можливості для студента самостійної побудови знань методом критичного ставлення до культурних явищ, будь-якої інформації й самостійного розв'язання педагогічних, творчих задач; різновекторність думок, підходів у конструюванні програм щодо формування комунікативної компетенції студентів, поважне ставлення до опонента (Вітвицька, 2019).

На окрему увагу заслуговує технологія контекстного навчання, що передбачає створення освітньої ситуації, максимально наближеної до реальної життєвої. Інакше кажучи формуються належні передумови для переформатування навчальної діяльності у професійну. При цьому закономірно відбувається збільшення частки практичної діяльності студентів з акцентом на прикладні цілі (Надвинична, 2014).

Основним завданням контекстного навчання як технології є оптимізація навчання. Він базується насамперед на творчому та продуктивному мисленні, діях та спілкуванні студентів, а не виключно на процесах сприйняття чи пам'яті. Контекстне навчання організовано таким чином, що знання, уміння та навички передаються не як об'єкти діяльності студентів, а як засоби вирішення завдань професійної діяльності. Тому технологія контекстного навчання забезпечує інтенсивний розвиток особистості майбутнього фахівця. Серед відмінних рис контекстного навчання варто виокремити наступні: у них відображені реальні життєві, професійні або наукові проблеми, що актуалізуються викладачами і студентами; для аналізу проблем залучаються не лише науково-теоретичні знання, а й емпіричний, життєвий і професійний досвід; проблемні ситуації використовуються не просто для розвитку теоретичного мислення, а як предмет і причина для міжособистісного спілкування під час навчальної, квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності; контекстне розв'язання проблемних завдань передбачає можливість різних, але обґрунтованих способів і результатів індивідуальних і групових дій; оцінюється не лише академічний рівень студентів щодо оволодіння знаннями, а передусім, можливість їх практичного використання в майбутній професійній діяльності.

Впровадження навчального матеріалу в контекст професійної діяльності та «занурення» в нього у процесі навчання сприяє підвищенню ефективності професійної підготовки студента, адже даний матеріал і процес його засвоєння набувають для нього особистого змісту та значення. Оволодіваючи нормами компетентних предметних дій, професійними функціями і відносинами фахівців під час навчально-професійного індивідуального і сумісного аналізу та вирішення професійних ситуацій студент удосконалюється як фахівець і соціалізується (Ребуха, 2018).

У сучасному розумінні освітньої системи контекстне навчання є особливо важливим, оскільки воно спрямоване на розвиток особистості, що трактується як внутрішньо та зовнішньо зумовлений процес становлення майбутнього вчителя як об'єкта діяльності. Цілісна побудова професійно-педагогічних знань майбутнього вчителя потребує інтегративного навчання, що орієнтована на ідеї дидактичної інтеграції та синергетики, передбачає як змістову, так і процесуальну інтеграцію. Всі складові такого навчання взаємопов'язані й утворюють чітко структуровану систему (Стратегія, 2020).

Під час проведення навчальних за контекстною технологією дисциплін відтворюються реальні професійні ситуації та фрагменти освітньої діяльності, взаємовідносини задіяних у ній учасників. Таким чином, задаються параметри професійної спрямованості викладачів. Основоположним складником роботи викладача є професійно важлива ситуація в її предметному та соціальному розрізі, із врахування неоднозначності або суперечливості. Саме під час аналізу ситуацій, ділових і навчальних ігор (ігри-комунікації, ігри для розвитку інтуїції, ігри-рефлексії тощо), проектування, організації та реалізації розвивально-виховних, професійно-педагогічних, організаційно-управлінських функцій виокремлюються вимоги не лише з розуміння дисципліни, що вивчається, а й з боку професійної діяльності, враховуючи соціальну активність педагога. Саме зазначені вимоги освітньо-професійної діяльності є системотвірними, визначальними для реалізації освітнього процесу.

На проблемній лекції, в діловій грі, на семінарі-дискусії, семінарі-дослідженні та інших навчальних заняттях контекстного типу формуються умови ефективної професійної підготовки, підкріплюючи тим самим професійно-педагогічну мотивацію. Визнаючи свій творчий потенціал і використовуючи весь досвід, накопичений у колективній діяльності, студент отримує можливість реалізувати свою потребу у визнанні та прийнятті з боку інших.

Контекстне навчання також створює сприятливі умови для формування професійно-навчальної мотивації як студентів, так і викладачів. Займаючись різноманітною індивідуальною та колективною діяльністю, студенти мають можливість повною мірою проявити себе, свій потенціал і отримати від цього задоволення, а також бути продуктивними у вирішенні проблем особистого значення, що доповнюється досвідом, який супроводжує творчу діяльність. Педагог в умовах контекстного навчання отримує унікальні можливості вдосконалення своєї викладацької діяльності, реалізації особистісного потенціалу та досягнення вагомого для нього результату (Клімова, 2013).

Проблемний вектор технології контекстного навчання, можливості взаємодії та продуктивного спілкування учасників процесу, врахування індивідуально-психологічних і особистісних якостей студентів у змодельованих предметних і соціальних ситуаціях сприяють процесам формування освітньо-професійної мотивації, професійної спрямованості та становлення особистості майбутнього фахівця. Предметні знання, вміння і навички не є самоціллю, а виступають як один із найважливіших засобів залучення до професійної діяльності.

На наше переконання, задля забезпечення цілісності використання педагогічної технології в освітній системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів доцільно забезпечити дотримання таких правил щодо її проектування та впровадження: технологічний комплекс повинен складатися з різних форм організації, вибір яких визначається цілями навчання і психолого-педагогічними вимогами навчального процесу; використовувані технології мають пов'язуватися тематично, логічно, організаційно, емоційно-особистісно; рівень складності конкретних технологій, що використовуються в педагогічній системі, має зростати поступово в міру розгортання освітнього процесу; системне впровадження інноваційних технологій зумовлює потребу розвитку та активізації традиційних технологій і методів навчання.

Висновки. Таким чином, інноваційний підхід в освіті визначається здатністю та бажанням викладачів проектувати та моделювати ефективні освітні процеси з використанням різних методик навчання, виходячи з визнання їх переваг. Саме це робить процес навчання технологічним, тобто прогнозованим, а його результат – максимально наближеним до запланованого. Не менш важливим аспектом ефективного впровадження інноваційних технологій в освітній процес є професійний рівень викладачів: педагог має бути відкритим до нових знань і альтернативних точок зору, прагнути до системності та результативності у практичній діяльності; викладач має орієнтуватися на особистість кожного студента, її самовиховання, саморозкриття, осмислення та саморозвиток; має розуміти свою відповідальність і володіти психолого-педагогічними методами налагодження співпраці, координації та узгодженості своїх дій зі студентами; професійна гідність передбачає повагу викладача до студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Алексеева Г. М., Кравченко Н. В., Антоненко О. В., Горбатюк Л. В. Використання ігрових технологій в процесі професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. пр. 2017. № 6. С. 7–13.
- Вдовиченко Р. Формування системи професійно-ціннісних орієнтацій студентів університету як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 3. С. 24–30
- Клімова Г.П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу. URL: <https://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2013/04/Klimova.pdf>.
- Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: моногр. За ред. С. С. Вітвицької. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. 304 с.
- Надвичина Т. Л. Використання інтерактивних методів при здійсненні психопрофілактичних заходів фахівцями психологічної служби університету. *Український психолого-педагогічний збірник*. 2014. № 3. С. 147–152.
- Ребуха Л. З. Інноваційні процеси вищої школи: технологічний аспект. *Теорія і практика розвитку наукових знань (частина III)* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28-29 груд. 2017 р.). Київ: МЦНД, 2017. С. 35–36.
- Ребуха Л. З. Характеристика засобів інноваційних технологій для фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*: зб. наук. праць. Львів, 2018. №17. С. 156–161
- Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. Міністерство освіти і науки України. Київ. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoiosviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

REFERENCES

- Alyeksyeveva H. M., Kravchenko N. V., Antonenko O. V., Horbatyuk L. V. (2017). Vykorystannya ihrovykh tekhnolohiy v protsesi profesiyanoi pidhotovky studentiv pedahohichnykh zakladiv vyshchoyi osvity [Use of game technologies in the process of professional training of students of pedagogical institutions of higher education]. The Scientific Herald of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Collection of scientific papers, № 6. 7–13 [in Ukraine].
- Klimova H.P. (2013). Innovatsiynny rozvytok vyshchoyi osvity Ukrayiny: metodolohichnyy aspekt analizu [Innovative development of higher education in Ukraine: methodological aspect of the analysis]. Retrived from URL: <https://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2013/04/Klimova.pdf> [in Ukraine].
- Modelyuvannya profesiyanoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiynnykh protsesiv [Modeling of professional training of specialists in the conditions of European integration processes]. (2019). The Monography. In S. S. Vitvytska (Eds.), Zhytomyr: Publishing House O. O. Yevenok, 304 [in Ukraine].
- Nadvynychna T. L. (2014). Vykorystannya interaktyvnykh metodiv pry zdiysnenni psykhoprofilaktychnykh zakhodiv fakhivtsyamy psykholohichnoyi sluzhby univertsytetu [The use of interactive methods in the implementation of psychoprophylactic measures by specialists of the psychological service of the university]. Psychological and Scientific collection of articles, № 3. 147-152 [in Ukraine].
- Rebukha L. Z. (2017). Innovatsiynni protsesy vyshchoyi shkoly: tekhnolohichnyy aspekt [Innovative processes of the higher school: technological aspect]. Theory and practice of the development of scientific knowledge (part III): materials of the II International. science and practice conf, pp. 35-36 Kyiv [in Ukraine].
- Rebukha L. Z. (2018). Kharakterystyka zasobiv innovatsiynnykh tekhnolohiy dlya fundamentalizatsiyi profesiyanoi pidhotovky maybutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [Characteristics of means of innovative technologies for fundamentalization of professional training of professional training of future social workers]. Bulletin of Lviv State University of Life Safety, № 17, 156-161 Lviv [in Ukraine].
- Stratehiya rozvytku vyshchoyi osvity v Ukrayini na 2021-2031 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031]. (2020). Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrived from URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoiosviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> . [in Ukraine].
- Vdovychenko R. (2019). Formuvannya systemy profesiyno-tsinnisnykh oriyentatsiy studentiv univertsytetu yak pedahohichna problema [Formation of the system of professional and value orientations of university students as a pedagogical problem]. The Scientific Herald of Uman State Pedagogical University, 3. 24–30 [in Ukraine].

OLENA KOLESNYK
SERHII LAVRYNENKO
KRISTINA TARANENKO

THEORETICAL CONCEPTS OF METHODOLOGICAL INNOVATIONS

IN THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Annotation. Theoretical concepts of methodological innovations in higher education institutions were comprehensively analyzed in the article. It must be stated that among the whole spectrum of pedagogical technologies, we prefer interactive ones. The implementation of these methods allows to conduct diagnostics and assessment of knowledge acquired by students as well as to conduct control of theoretical concepts of the necessary material, the result of all these must be filling of information gaps between existing and unknown knowledge for students. It must be stated that these technologies are effective both for conducting lectures and practical classes. Dialogic communication between the lecturer and the audience leads to mutual understanding, interaction, joint solution of general but significant tasks for each of the participants. At the same time, during the lecturer's dialogue with future teachers, they learn to think critically, solve complex problems, taking into account the analysis of the circumstances and the information provided.

No less important is the formation of alternative approaches, making deliberate decisions, skills of debating with the lecturer or fellow students, taking as a basis their own vision of the problem. Particular attention is paid to contextual learning, which greatly contributes to the optimization of learning. It is primarily based on students' creative and productive thinking, actions and communication, but not exclusively on the processes of perception or memory. Contextual learning is organized in such a way that knowledge, skills and abilities are not transferred as objects of student activity, but as means of solving tasks of professional activity.

We found out that interactive technologies and strategy of contextual learning contribute to the consciousness of professional position and self-actualization of the future teacher. These technologies help to level out some "problem areas" of professional training of future teachers, guarantee the achievement of the expected results of the educational process and improvement of the quality of graduates' training.

Key words: contextual methods; control of student's knowledge; interactive technologies; method "lecture for two"; method of brainstorming; method of looping.